

El somni truncat del Príncep de Tor

Josep Montané, en Sansa, va ser trobat mort el penúltim dia de juliol al poble pallarès de Tor. Més enllà de la fosca història que envolta el seu assassinat, amb ell s'emportà el somni del Principat de Tor.

Fia temps que es coneixien però només un any que Salvador Esteve, Voro o "el Valencià", havia acceptat la invitació de Josep Muntaner i s'havia instal·lat en una de les bordes del propietari de la muntanya de Tor. Aquell diumenge 30 de juliol quedarà per sempre en la memòria de Voro. Havien passat massa dies sense veure en Josep Muntaner, en Sansa, i es va acostar cap a la seva casa

a Tor. Com més endins es ficava en aquella borda desendregada més forta era la pudor. De cop va veure el cos del vell a terra, s'hi va acostar, però el tuf era tan penetrant que s'apartà de sobte. El seu excèntric amic jeia allí estirat, inert, ja en estat de descomposició i amb signes d'estrangulament. L'home que havia imaginat el Principat de Tor finia els seus dies de manera sòrdida, plena d'incògnites, i sense veure realitzat el projecte de la seva vida: fer alguna cosa de profit amb les seues 4.800 hectàrees de muntanya, "encara que hi deixés la pell", com sempre deia. Alguna cosa capaç de donar exemple i regenerar el que ell anomenava "degenerats".

Un preciós i miserable paradís.

Al nord de la comarca del Pallars Sobirà, més amunt de Llavorsí, sembla que s'acaba la civilització. El darrer ajuntament d'una de les comarques més pobres del país és Alins, que també agrupa les localitats

de Norís i Tor. Passat Norís, el camí s'estreny, i segueix el curs del riu per una estreta i frondosa vall. Al cap d'una estona el viatger arriba a Tor (1.860 metres d'altura), un poblet de quatre cases que clou la Vallferrera. Encara més amunt s'obren unes muntanyes que arriben fins Andorra pel port de Cabús. Des d'allí fins passat Alins, 4.800 hectàrees conformen una mena d'olla on només bullen els arbres, muntanyes i unes poques pistes forestals. També la transiten excursionistes, contrabandistes i els habitants temporals de Tor. Un d'aquests darrers era Josep Montané i Baró, conegut com en Sansa o en Ros. Ell era l'únic torenc originari que habitava regularment al poble. La resta, o bé han abandonat definitivament la localitat o bé només hi tornen quan fa bon temps (a algunes cases no hi toca el sol durant tot l'hivern).

L'any 1896 dotze famílies del poble de Tor van decidir crear una societat de condomini amb les 4.800 hectàrees d'aquella muntanya. Aquesta entitat de copropietaris, pràcticament l'única del país, tenia com a condició que en aquell espai s'hi havia de fer alguna cosa. La qüestió no era que cadascú se'n vengués una part, sinó que s'havia de fer alguna cosa de profit. Un dels principals promotors d'aquesta societat era el pare de Josep Muntaner, que amb els altres havien d'administrar un paradís en una de les comarques més miserables. Les discrepàncies van restar més o menys adormides, fins que als anys 70 van començar a augmentar.

RICARD CUGAT

Gregori, al refugi de Tor. Aquest home s'havia convertit en el secretari de Sansa.

En Sansa era una persona que tenia empena, era fort, inquiet i molt intel·ligent. Els projectes passaven constantment per el seu cap, tot i que tampoc tenia diners per engegar ell sol el projecte. L'eterna oposició a desenvolupar l'espai l'encapçalava Jordi Ribas, el Palanca, que preferia utilitzar la muntanya per vendre la fusta i perquè hi pasturesin els seus cavalls.

Entre finals dels 70 i principis dels 80 entrà en joc la possibilitat de fer una pista d'esquí i urbanitzacions, amb el suport econòmic de l'empresari andorrà Rubén Castané. El conflicte es va agreujar fins que dos homes contractats pel Palanca van ser assassinats per dos treballadors de Castané. El doble crim va commoure la Vallferrera i alhora va paralitzar el projecte. El cap de Muntaner, però, va continuar barrinant solucions contra tot i contra tots. Havia vist que a Andorra els hi interessava la pista d'esquí si es feia només amb capital del Principat d'Andorra, per contra a l'estat espanyol tampoc havia trobat il·lusió en el tema. Al capdavant també fou una bona solució per Andorra, tot quedava aturat i podia continuar essent una sortida perfecta per als productes del país.

El conflicte consistia llavors a determinar de qui era la propietat i explotació de la muntanya de Tor. A finals de febrer d'enguany un jutjat de Tremp va decidir que Muntaner era l'únic dels litigants que havia pogut acreditar la seva condició de propietari i que per tant era des de llavors l'únic titular de la finca. Per ell no havia canviat res; ara, però, per fi podria signar en nom de la societat de condomini i fer projectes. Els altres descendents d'aquella societat van apel·lar davant l'Audiència de Lleida que ara té la darrera paraula.

Un boig o un idealista? No tenia bona relació ni amb la seva família ni amb la resta de veïns. Josep Muntaner era una persona solitària, ferrenya i malcarada; amb tot, el seu caràcter hospitalari li havia fet entrar en contacte amb gent molt diversa. Excursionistes que estaven de pas, contrabandistes i altres personatges que xerraven amb ell, que l'evitaven o que acceptaven la seva excèntrica hospitalitat. Alguns treballaven per ell a canvi de poder viure a les seves terres, d'altres li volien comprar bordes que ell anunciava que venia, tot sense massa papers pel mig i moltes paraules. Gregori, un xicot de Barcelona, coneixia en Sansa d'un cop que, perdut per l'oest d'Andorra, va anar a raure a Tor. Després en Gregori tornà a pujar-hi sovint fins que fa set anys va decidir quedar-se a viure en una cabana propietat de Muntaner a canvi d'ajudar-lo en el que li demanés. En la pràctica es va convertir en el seu secretari i un dels qui millor coneixia els seus projectes. Josep Muntaner era una persona inquieta, que constantment pensava que s'havia de fer amb aquella muntanya tan gran. La coneixia com el palmell de la

mà. La veia tan especial i diferent que fins i tot concebia la zona com el Principat de Tor. Precisament uns dies abans de la seva mort havia tornat a anar a Pardos, un poble d'Aragó on es va assabentar que vivia solitari un arxiduc de la casa dels àustries. Tenia clar que una persona de l'alta noblesa tindria visió d'estadista per saber com organitzar la muntanya; a més també pensava que era una persona interessant, que vivia sola, com ell, per donar exemple. Aquesta segona visita no va arribar a fer-se mai.

El parc del Principat de Tor. Josep Muntaner era un personatge que, segons els seus amics, vivia amb certs valors de l'edat mitjana. Es creia destinat a fer alguna cosa amb aquelles terres i el fet de no poder aconseguir el seu objectiu el feia viure en una mena de frustració. Això, però, no li impedia continuar fent barrinar el cap. I no solament això. Amb Gregori havien començat a construir unes rudimentàries instal·lacions per fer una mena de càmping i alberg. Tenia prou forces per anar a buscar llenya encara que fos hivern, picar la pedra i arreglar ell mateix la pista forestal.

A Barcelona, Muntaner hi anava a passejar per la ciutat i darrerament a reunir-se amb l'arquitecte i paisatgista David Baena, que havia conegut a Tor. Segons explica Baena, "darrerament estava molt animat perquè ja tenia la sentència". Aquell "pagès amb inquietuds" cada cop que entrava al despatx de Baena deixava anar un doll abundant d'idees i projectes que no es van concretar mai. Varen fer unes primeres perspectives, però Muntaner no les va arribar a veure mai. Entre Tor i el despatx gracienc de l'arquitecte volien convertir la muntanya en un parc amb instal·lacions que respectessin el medi. Un alberg, un campament, una petita pista d'esquí, un balneari —perquè també hi ha una font de ferro— que es diria "Principat de Tor", casetes de fusta de qualitat amb diversos preus, la restauració d'una ermita pre-romànica i del castell de Tor —probablement el més alt dels Pirineus—, i fins i tot preveien deixar anar animals. La manca de vigilància havia convertit la zona en un camp lliure per als caçadors furtius. Tot se subvencionaria en bona part amb un peatge per accedir a la zona. Muntaner havia llegit el cas de les platges de Menorca i aquest li semblava que era un bon

Família de veïns de Tor. A l'estiu el poble té habitants que no suporten el fred de l'hivern.

nus de les Glòries i Gaudí. Era un enamorat de l'arquitecte modernista.

Carta a Pujol. Totes les seves idees per a la muntanya i els problemes que Muntaner veia al seu poble i la seva comarca els va redactar en 40 folis que va enviar al president de la Generalitat, Jordi Pujol. Al final recordava: "si vostè és el president dels catalans, també és el nostre president. I no ens pot oblidar, perquè qui perd els orígens —Tor és dels pobles més antics del país— es perd a ell mateix". Però Muntaner només va rebre una resposta de compliment.

La mort d'en Sansa era un fet que veien de lluny veïns i amics, havia rebut massa amenaces. Una propietat com la seva despertava interessos particulars; és més, de Sort a Tor circulaven individus no sempre amb bones intencions. Segons en Gregori: "ell sempre deia que sí a tot i després l'enganyaven, s'empenyaven i els volia fotre fora. Però com que la muntanya és tan gran hi tornaven i l'amenaçaven, amb pistoles i tot, fins i tot li van arribar a cremar el cotxe". Segons els veïns "Muntaner acollia gent que li feien favors i ell els deia que els regalaria una borda, però després no complia". A Tor tothom pensa que és algú aliè al poble; per uns en Jordi Ribas, Palanca, és massa innocent i fanfarró, per altres els contrabandistes de la zona són gent correcta que "mai no han provocat cap escàndol". Per tots queda clar, però, que els problemes no s'acaben ací i que si algú intenta refer en solitari el somni del Principat de Tor pot acabar igual que Muntaner.

A l'hora de tancar el reportatge encara continua en la incertesa la identitat de l'assassí i els seus motius, i també què passarà amb la muntanya. De moment un dels germans de Josep Muntaner ja ha dit que tot continuarà igual. Alguns coneguts de Muntaner diuen que havia fet un testament que podria afavorir algun veí del poble a qui tenia molta estima. Sigui com sigui, amb la mort de Josep Muntaner, s'acaba també la història d'un somni, el del Principat de Tor.

Oriol Cortacans

Casa borda de J. Muntaner. Aquí va aparèixer mort i en estat de descomposició.